תשא ב

א. אין פסוק „ראשית בכורי אד־מתך גו׳ לא תבשל גדי בחלב אמו״ [1], שטעלט זיך רש״י (אין צווייטן דיבור) אויף „לא תבשל גדי״ און איז מפרש: „אזהרה לבשר בחלב

[אז די אזהרה איז ניט בלויז אויף „גדי״, נאר אז יעדן מין בשר טאר מען ניט מבשל זיין „בחלב״ [2]. אין רש״י איז ממשיך:]

ישלשה פעמים כתיב בתורה [3] אחד לאכילה ואחד להנאה ואחד לאיסור בי־שיל״ [4].

איז אין דעם ניט פארשטאנדיק:

א) דאס וואס רש״י איז מפרש „אז־הרה לבשר״ — כאטש אין פסוק שטייט „לא תבשל גדי״ — קען מען ניט זאגן אז ער נעמט עס מצד הסברא, ווייל ס׳איז ניטא קיין טעם צו מחלק זיין צווישן בשר „גדי״ און אן אנדער מין בשר — ווארים דאן וואלט עס רש״י געזאגט פריער אין פ׳ משפטים, וואו דער איסור „לא תבשל גדי״ שטייט צום ערשטן מאל; ווייבאלד אז אין פ׳ מש־פטים זאגט ניט רש״י „אזהרה לבשר״, איז מוכח אז מצד הסברא קען מען יע מאכן א חילוק צווישן „גדי״ און אן אנדער בשר [5].

דארף מען זאגן, אז רש״י׳ס ראי׳ איז דערפון וואס „לא תבשל גדי״ אין אונזער פרשה ווערט געזאגט שוין צום צווייטן מאל, וואס דערמיט איז דער פסוק אויסן (ניט „להרבות בלאוין״׳, נאר) מוסיף צו זיין נאר אן ענין אין דעם לאו — „אזהרה לבשר״.

אבער רש״י אליין זאגט דאך אין זעלבן דיבור אז דער חידוש פון אונזער פסוק לגבי פ׳ משפטים באשטייט אין דעם וואס ער קומט לאיסור הנאה. היינט פון וואנען נעמט ער צו מחדש זיין אויך „אזהרה לבשר״?

ב) דעם פירוש „ושלשה פעמים כו׳״ (אז די דריי מאל וואס עס שטייט אין דער תורה „לא תבשל גו׳״ איז דאס איין מאל צו אסר׳ן אכילה, איין מאל להנאה און איין מאל לבישול) האט שוין רש״י געזאגט פריער באי דעם ערשטן פון די

---

1) פרשתנו לד, כו.

2) בראי״ם כאן (וכ״ה בש״ח): „גם לא בחלב אמו דוקא אלא כל . . חלב במשמע ואפילו בחלב של עצמו כו׳״. אבל באם כוונת רש״י היא לפרש כאן ש„בחלב אמו״ הוא לאו דוקא, הו״ל להעתיק גם התיבות „בחלב אמו״, ומזה ש(לפני פירושו) מעתיק רק „לא תבשל גדי״ (ואפילו לא „וגו׳״ — כבפסוק שלפניו), מוכח שבא לפרש רק התיבות „לא תבשל גדי״ — ומבאר שבאים לחדש שהאזהרה היא לכל בשר ולא רק ל„גדי״. ורק לאחר שמפרש „אזהרה לבשר״ מעתיק הוא גם תיבת „בחלב״ שבפסוק *, לפי שהתיבות „אזהרה לבשר״ בפני עצמם אין להם מובן — כי האזהרה היא על בשר בחלב דוקא (ולא על בשר עצמו).

3) משפטים כג, יט. פרשתנו כאן. ראה **יד, כא. וראה לעיל שיחה ב׳ לפ׳ משפטים (ע׳ 143 ואילך).**

4) כ״ה בכל דפוסי רש״י שראיתי (כולל דפוס הראשון), בראי״ם וכו׳. אבל בחולין (קטו, ב): אחד לאיסור אכילה ואי לאיסור הנאה ואי לאיסור בישול. וכ״ה ברש״י משפטים שם.

---

*) ראה עד״ז רש״י ויקהל (לה, ד) ובכ״מ.

אי אפ״ל דתיבת „בחלב״ היא מדברי רש״י בפי׳ הכתוב — דאם כן הוי לי׳ להעתיק מהכתוב (בתחלת הדבור) תיבת „בחלב״.

---

5) וכדלקמן סעיף ז. וראה גם לעיל ע׳ 149 ואילך.

6) ראה לעיל ע׳ 148 הערה 28.

ג׳ פּעמים, אין פּ׳ משפטים׳. וואָס דאַרף עס רש״י מפרש זיין דאָ נאָכאַמאָל?

ב. דערנאָך שטעלט זיך רש״י אויף „גדי״ אוּן איז מפרש: „כל ולד רך במשמע, ואף עגל וכבש. ממה שהוצרך לפרש בכמה מקומות גדי עזים למדת שגדי סתם כל יונקים במשמע״[7].

איז אין דעם ניט מובן:

א) דעם פּירוש אַז „גדי״ מיינט „כל ולד רך״ אויך עגל וכבש, ווי אויך די ראי׳ וואָס בכמה מקומות דאַרף דער פּסוק אויסטייטשן „גדי עזים״, האָט שוין רש״י געזאָגט פריער אין פּ׳ משפטים׳. פאַרוואָס דאַרף ער עס דאָ איבער׳חזר׳ן נאָכאַמאָל?

ב) אין אונזער פּסוק איז רש״י בפי׳ רושו מוסיף[9] אַן ענין וואָס ער זאָגט ניט פריער (אין פּ׳ משפטים): דאָרט זאָגט רש״י „שאין גדי אלא לשון ולד רך״; דאָקעגן אין אונזער פּסוק איז ער מוסיף דעם ענין „יונקים״, וואָס ווייזט אויף אַ גאָר יונגן ולד. איז דאָך ניט מובן: וויבאַלד אַז אין זיין פּירוש בפּ׳ משפטים (וואָס איז פאַר פּ׳ תשא) שרייבט ער ניט „יונקים״, הייסט עס דאָך אַז יעדער ולד רך, אויך אַזאַ וואָס האָט שוין אויפגעהערט צו זויגן, ווערט אַנגערופן „גדי״. היינט פון וואָ־נעט איז די ראי׳ אין אונזער פּסוק אַז דאָס מיינט „יונקים״?

7) שם.

8) וכ״ה בחולין קיג, ב. אלא שבחולין שם „פרה ורחל״ וברש״י כאן „עגל וכבש״. וראה לעיל ע׳ 143 הערה 5.

9) אבל אין להקשות מה שרש״י כאן כותב „בכמה מקומות״ סתם ואינו מפרטם (כבפּ׳ משפטים) — כי סומך עצמו על מה שפירש כבר לפנ״ז בפּ׳ משפטים (וכדרכו של רש״י בכ״מ, שגם כשמפרש (מצד איזה טעם) ענין אחד ב׳ פּעמים — בפעם השני׳ הוא מקצר).

אויך: מאי נפקא מינה (צי רך צי יונק) בכלל אוּן — אין פּשוטו של מקרא בפרט?

ג. דערנאָך שטעלט זיך רש״י אויף די ווערטער „בחלב אמו״ אוּן איז מפּ־רש: „פרט לעוף שאין לו חלב אם, שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים״[10] — אַז מיט די ווערטער „בחלב אמו״ קומט דער פּסוק (ניט צו מבאר זיין אין וועלכן חלב מען טאָר ניט קאָכן דעם בשר, נאָר) צו אָפּטייטשן וועלכן בשר מ׳טאָר ניט מבשל זיין בחלב, אַז דער איסור איז דוקא אויפן בשר פון אַזאַ בעל חי וואָס האָט חלב־אם [און דעם בשר טאָר מען ניט מבשל זיין אין קיין חלב, אויך אין אַזאַ חלב וואָס איז ניט חלב אמו״[10]], אָבער ביי בשר עוף, וואָס ער האָט דאָך ניט קיין חלב־אם — גייט ניט אַן דער איסור „לא תבשל״ מערניט ווי מדברי סופרים.

איז אין דעם ניט מובן: דער פּירוש הפשוט פון „לא תבשל גדי בחלב אמו״ איז, אַז דער צוגעלייגטער וואָרט „אמו״ גייט אויף דעם וואָרט בחלב אין וועלכן מען טאָר ניט קאָכן קיין בשר. פאַרוואָס לערנט רש״י אַז ער קומט גאָר צו אָפּ־טייטשן דעם בשר, אָבער ס׳איז ניטאָ קיין אונטערשייד אין וואָס פאַר אַ חלב מ׳קאָכט אים?

די קשיא איז נאָך שטאַרקער: אויך אין פּ׳ משפטים׳ שטייט „בחלב אמו״, אוּן דאָרט איז רש״י ניט מפרש „פרט לעוף כו׳״

[און דאָרט קען מען גאָר ניט זאָגן אַז מיט „בחלב אמו״ מיינט דער פּסוק צו ממעט זיין „עוף״ — וואָרום די אהרה „לא תבשל גדי״ אין פּ׳ משפטים

10) כדעת ר״י הגלילי בחולין שם, סע״א.

10*) ראה לקו״ש חכ״ז ע׳ 42 הערה 35 (באור״א).

איז בלויז אויף „גדי", „ולד רך" פון אַ בהמה [11] (ערשט אין אונזער פרשה, וואו דער „לא תבשל גדי" שטייט צום צווייטן מאָל, איז ער מוסיף „אזהרה לב־שר", יעדן סאָרט בשר), און בדרך ממי־לא איז בשר עוף אויסגעשלאָסן פון דעם איסור — דאַרף מען דאָך ניט דערויף דעם מיעוט פון „בחלב אמו"],

איז דאָך דערפון משמע אַז „בחלב אמו" פון פ' משפטים לערנט רש"י כפשוטו, אַז דער איסור דאָרט איז בלויז אויף חלב אמו, ניט אויף אַנדערע מילך. היינט פאַרוואָס זאָל ער אַזוי ניט לערנען אויך „בחלב אמו" פון אונזער סדרה [12]?

אויך דאַרף מען פאַרשטיין וואָס רש"י איז מסיים „שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים": וואָס איז נוגע צום פירוש פון פסוק וואָס איז אין תורה — דאָס וואָס בשר עוף בחלב איז אסור מדרבנן [13]?

בדוחק קען מען פאַרענטפערן: ווי־באַלד דער תלמיד ווייס דאָך (צוזעענ־דיק די הנהגה פון זיינע עלטערן) אַז אויך בשר עוף טאָר מען ניט עסן מיט מילך — קען ער זיך וואונדערן: ווי זאָגט עס רש"י „פרט לעוף כו'" אַז בשר עוף איז מותר? דערפאַר זאָגט רש"י, אַז מדרבנן איז עס טאַקע אסור.

אָבער צו איינטייטשן אַז רש"י לייגט צו אַ זייטיקע באַוואָרעניש וואָס האָט ניט צו טאָן מיטן פירוש הכתוב — איז אַ דוחק גדול [14]. אַ סך גלאַטער איז צו זאָגן, אַז אויך דער סיום פון רש"י'ס פירוש „שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים" האָט צו טאָן מיטן עצם פירוש פון פסוק.

ד. איז דער ביאור אין דעם:

די שווערקייט אין פסוק „לא תבשל גדי" פון אונזער סדרה (וואָס רש"י נעמט אַראָפּ מיט זיין פירוש „אזהרה לבשר כו'") איז [15]: וויבאַלד אַז דער טייטש פון וואָרט „תבשל" אין אונזער פסוק איז ניט אכילה ווי אין פ' מש־פטים, נאָר הנאה (ווי רש"י האָט עס שוין מפרש געווען פריער אין פ' משפ־טים) — איז פאַרוואָס שטייט אין דער תורה ביידע מאָל דער זעלבער אויס־שפּראַך?

ווען דער לשון „לא תבשל" וואָלט גע־שטאַנען בלויז אין אונזער סדרה, וואָלט קיין קשיא ניט געווען פאַרוואָס דער פסוק נוצט „לא תבשל" אויף איסור הנאה — היות אַז בישול איז דער ערש־טער מיטל וואָס דערפירט צו הנאה (וואָס דעריבער איז רש"י'ן אויך ניט שווער דער לשון „לא תבשל" אין פ' משפטים וואָס רעדט וועגן אכילה) [16]. וויבאַלד אָבער אַז אין פ' משפטים רעדט

11) ראה לעיל ע' 5־144 ובהערה 17.

12) ברא"ם וגו"א כאן, שזה בא בהמ־שך למ"ש רש"י לפנ"ז „אזהרה לבשר בחלב" [שמכיון שכל חלב אסור, הוקשה לי' מ"ש „בחלב אמו"]. אבל ראה לעיל הערה 2, שחידוש רש"י הוא רק „אזהרה לבשר".

13) ובפרט, שלפי ה„איבעית אימא" שבחולין (קטז, א), לפי הפירוש (דעת ר"י הגלילי) „בחלב אמו יצא עוף כו'" — „עוף אפילו מדרבנן נמי לא אסור". וממה שאמרו שם „תניא נמי הכי כו' במקומו של ריה"ג היו אוכלין בשר עוף בחלב" — מוכח שכ"ה המסקנא (לפי' ריה"ג).

14) ונוסף לזה: הרי בפרשת משפטים — לפירוש רש"י שם — ידעינן האיסור רק ב„גדי" ששולל בשר [חי'] עוף [וגם בשר בהמה שאינה „גדי — ולד רך"], כנ"ל בפנים, וא"כ הו"ל לרש"י לפרש בפ' משפטים (שלפני פרשתנו) ש(מד"ס) האיסור הוא בכל בשר.

15) אבל הטעם מה שהוזקק הכתוב לומר כאן עוד הפעם כללות האזהרה ד„לא תבשל גדי" — אף שכבר נאמר זה בפ' משפטים — פירש"י כבר לעיל בפ' הנ"ל.

16) ראה לעיל שם.

דער פסוק וועגן אכילה און אין אונזער פסוק — וועגן הנאה, האָט די תורה אין די צוויי ערטער געדאַרפט נוצן צוויי פֿאַרשידענע אויסשפּראַכן, פֿאַרוואָס שטייט אין ביידע ערטער דער לשון „לא תבשל" [17]?

דערי׳בער לערנט רש״י, אַז די תורה זאָגט אין אונזער פסוק, ביים איסור הנאה, דעם לשון „לא תבשל" — פֿונקט ווי ביי די אַנדערע צוויי איסורים; אכי״ה און בישול — ווייל אין אונזער פסוק ווערט צוגעגעבן (ניט בלויז דער איסור הנאה, נאָר אויך) אַן ענין אין דעם אַל־געמיינעם איסור פון „לא תבשל", וואָס איז נוגע אַלע דריי פרטים: אכילה, הנאה און בישול.

און וויבאַלד אַז די אייניציקע זאַך וואָס מ׳קען צוגעבן אין דעם אַלגעמיינעם איסור, איז עס אין דער געקאָכטער זאַך גופא — לערנט דעריבער רש״י „אז־הרה לבשר (בחלב)", אַז דער „לא תבשל גדי" פון אונזער פסוק (גיט צו און) איז אַן אזהרה פאַר יעדער מין בשר [18],

כל בהמה חי׳ ועוף *[18] (נאָר עוף איז דער פסוק גלייך שולל דאָ [19] זאָגנדיק בחלב אמו — ווי רש״י איז מפרש דאָ דעם „בחלב אמו").

און אויף דעם איז רש״י ממשיך „אחד האכילה וא׳ להנאה וא׳ לאיסור בישול" — כאָטש ער האָט עס שוין מפרש געווען אין פ׳ משפטים — בכדי צו מסביר זיין, אַז די „אזהרה לבשר" וואָס ווערט צוגעגעבן אין אונזער פסוק, איז (ניט בלויז בנוגע לאיסור הנאה, נאָר

---

17) ואין לומר שהלשון „לא תבשל" **בשני** המקומות הוא רק ללמדנו שאיסור האכילה **וההנאה הוא דרך בישול דוקא (ראה לעיל שם הערה *8) — כי מכיון שעיקר הטעם** למה שהוציא הכתוב איסור אכילה והנאה בלשון „לא תבשל" הוא [לא לפי שאיסור האכילה וההנאה הוא דרך בישול — שהרי פשטות הלשון „לא תבשל" מורה שהאזהרה היא על הבישול עצמו ולא על ענין אחר, הבא דרך בישול — כי אם] לפי שהבישול שייך להאכילה וההנאה עצמם מכיון שהיא הכנה אליהם (כמבואר בהערה הנ״ל), הרי במילא מוכרח לומר שמ״ש „לא תבשל" גבי איסור הנאה — אותו הלשון שנאמר באיסור אכילה, הוא (לא רק לפי שהאיסור בשניהם הוא דרך בישול, כ״א) לפי שבהלשון „לא תבשל" מרמז גם איסור האכילה וההנאה והבישול, כדלהלן בפנים.

18) לכאורה אפשר להקשות: מכיון שרש״י מוכרח לפרש שהחידוש שב„לא תבשל" שבפרשתנו הוא (גם) „אזהרה לבשר" (היינו כל בשר ולא רק „גדי"), מנ״ל לפרש שבא לחדש בפסוק זה גם איסור הנאה?

אבל — אינו. כי מכיון שלשון הפסוק הוא „לא תבשל גדי", א״א לומר שכל עיקר כוונת הכתוב היא לחדש „אזהרה לבשר" — היינו לא (רק) „גדי". ולכן מוכרח לומר, שעיקר כוונת הכתוב היא לחדש איסור הנאה, ורק שבדרך אגב משמיענו גם „אזהרה לבשר".

*18) לכאורה אפשר להקשות: מכיון שבכתוב נאמר „גדי בחלב אמו" הרי מסתבר לבאורה שהכתוב מוסיף כאן רק ולד רך של חי׳ [כי (א) קרוב יותר ל„גדי" (וגם שייך בו קצת הטעם דאכזריות), (ב) שייך לבשלו „בחלב אמו"], ומנ״ל לרש״י שהכתוב מוסיף „בשר" הכולל (א) בהמה וחי׳ שאינם ולד רך, וגם (ב) עוף שאין לו חלב אם כלל (אלא שיש ע״ז לימוד „בחלב אמו" פרט לעוף)?

אבל — אינו. כי אדרבה: מין הבהמה גם כשאינה רכה, היא קרובה יותר ל„גדי" (שהוא ולד רך של מין הבהמה דוקא) מולד רך של חי׳. ומכיון שבבהמה שאינה רכה — שאיסורה בודאי נלמד מהכתוב דפרשתנו — אין שייך הטעם דאכזריות (ראה להלן סעיף ז׳), הרי מלמדנו הכתוב שהאיסור הוא גם כשאין מקום לטעם זה, ובמילא — אין לחלק: א) בין כל בהמה וחי׳ (ומ״ש „גדי" הוא רק לפי שדיבר הכתוב בהוה כדלקמן סעיף ו׳ (וע״ד פרש״י משפטים כא, כח)), ב) **בין חלב אמו וחלב סתם** (כדלקמן סעיף ז׳), ובמילא גם בשר עוף אסור.

19) ולמעט חי׳ וכו׳ — ילפינן מהכתוב דפ׳ ראה כפרש״י שם (יד, כא). ועיי״ש.

שייך צום כללות האיסור פון „לא תבשל", אין אַלע זיינע דריי פרטים: אכילה, הנאה און בישול — אַז די אַלע דריי זאַכן זיינען אסור ביי יעדן מין בשר.

ה. לכאורה קען מען פרעגן: הן אמת אַז דער פסוק איז דאָ מוסיף אַן ענין אויך אין דעם דבר המבושל וואָס גייט אַן סיי ביי אכילה און סיי ביי הנאה און סיי ביי בישול — איז דאָך אָבער אין דער געקאָכטער זאַך פאַראַן צוויי חלקים: „גדי" און „בחלב אמו". איז פון וואַנען ווייס רש"י אַז די הוספה איז צום חלק „גדי — אזהרה לבשר", אפשר וויל דער פסוק מוסיף זיין צו „בחלב אמו" און די כוונת הפסוק איז „אזהרה לחלב" אַז דער איסור גייט אַן ביי יעדן סאָרט חלב?

די קשיא איז נאָך שטאַרקער: פון רש"י'ס פירוש „בחלב אמו — פרט לעוף כו'" זעט מען ווי ער לערנט אַז דער איסור פון אונזער פסוק איז טאַקע אויף יעדער חלב (ניט ווי אין פ' משפטים פון וועלכן מען ווייס נאָר דעם איסור אויף חלב אמו). קען ער דאָך שוין אויך לערנען, אַז אין דעם באַשטייט דאָ די הוספה בנוגע צום כללות האיסור פון „לא תבשל"[20]?

איז דער ביאור אין דעם: די וועראטער און די עשיו „לא תבשל (גדי בחלב אמו)" גייט ניט אויף „חלב אמו" נאָר אויף „גדי" — די וועראטער „בחלב אמו" זיינען בלויז מבאר אין וואָס מען טאָר דעם „גדי" ניט מבשל זיין, אַז דאָס איז „בחלב אמו". און דער־פאַר לערנט רש"י „אזהרה לבשר" און ניט „אזהרה לחלב" — ווייל ס'איז מסתבר צו זאָגן אַז די הוספה באיסור וואָס דער פסוק איז מרמז מיטן לשון „לא תבשל", באַלאַנגט צו דער עיקר זאַך אויף וועלכער ס'איז די אזהרה „לא תבשל"[21].

ו. לויט ווי ערקלערט פריער קען „אזהרה לבשר" נכלל וועלן אין לא תבשל

---

20) והגם ששני ענינים אלו — „אזהרה לבשר" ו„אזהרה לחלב" — מכריחים זה את זה

[דמכיון שענין האכזריות שייך רק ב„גדי בחלב אמו", הרי במילא הפירוש „אזהרה לבשר" לאו דוקא גדי — מכריח ש„בחלב אמו" הוא ג"כ לאו דוקא (ראה לעיל הערה *18. לקמן סעיף ז'), וכן לאידך גיסא: באם נפרש שכוונת הכתוב היא לחדש „אזהרה לחלב" איזה שיהי' — יהי' מוכרח ש„גדי" הוא לאו דוקא],

מ"מ, ממה שרש"י כותב פירושו „אזהרה לבשר בחלב" על התיבות „לא תבשל גדי" — אף שמפרש שהאזהרה היא לכל בשר — כי (נוסף לזה שצריך להעתיק גם תיבה זו — מכיון שמפרש ש(גדי) הוא לאו דוקא — וכדרכו בכמה מקומות) פירושו „אזהרה לבשר" הוא מצד זה שהאיסור „לא תבשל" הוא על „גדי".

שכוונת הכתוב היא לחדש „אזהרה לבשר" ולא „אזהרה לחלב" כנ"ל הערה 2 [ורק שמה „אזהרה לבשר" שמעינן ממילא שהאיסור הוא גם בכל חלב]. ועל זה באה הקושיא בהשיחה: מנ"ל לרש"י לפרש שכוונת הכתוב היא „אזהרה לבשר" (ומזה יודעים ג"כ שכל חלב אסור) ולא שכוונת הכתוב היא „אזהרה לחלב" איזה שיהי' (ומזה ידעו שהאיסור הוא גם בכל בשר)? או שיכתוב שב' פירושים שקולים יש כאן. — אף שבדוחק י"ל שכיון שבשר קודם בכתוב — בחר רש"י בפי' „אזהרה לבשר".

ונפק"מ בין ב' האופנים: לפי' הא' — „אזהרה לבשר" (שאינו גדי) — כאיסור מפורש בתורה (דכנ"ל — „לא תבשל" דפרשתנו נכתב ללמדנו איסור זה), משא"כ חלב שאינו חלב אמו. והפכו — לפי' הב'.

וכמה נפק"מ בדבר (ראה רמב"ם הל' שחיטה פ"ה ה"ג (ובנ"כ, וכן בפרמ"ג ליו"ד סנ"ז משבצות זהב סקי"ד) ועוד).

21) ועפי"ז יומתק מה שרש"י כותב את פירושו „אזהרה לבשר כו'" על התיבות „לא תבשל גדי" — אף שמפרש שהאזהרה היא לכל בשר — כי (נוסף לזה שצריך להעתיק גם תיבה זו — מכיון שמפרש ש(גדי) הוא לאו דוקא — וכדרכו בכמה מקומות) פירושו „אזהרה לבשר" הוא מצד זה שהאיסור „לא תבשל" הוא על „גדי".

גדי׳, ווייל „גדי״ דאָ — מיינט (ניט מין הגדי, נאָר עס קומט אַלס) שם המושאל אויף „בשר״ [22], ווייל בשר איז דער „רך״ — בערך די אַנדערע טיילן פון גוף [23].

ס׳איז נאָך אַבער שווער, ובפרט — לפי פשוטו של מקרא: פאַרוואָס זאָגט דער פסוק די „אזהרה לבשר״ אין דעם לשון „לא תבשל גדי״, וואָס דער פירוש פון „גדי״ מצ״ע איז דער מין פון „גדי״? מוז מען זאָגן, אַז דער וואָרט „גדי״ דאָ טראָגט אין זיך ביידע ענינים [24]: אַז מיט אים ווערט געמיינט „דבר רך״ (און דער לשון „גדי״ איז נאָר אַ שם המוש־אל) [25]; און (בעיקר) אַז ער מיינט אויך כפשוטו — דעם מין פון גדי. איז דאָך אַבער שווער: ווי קען מען איינלערנען „גדי״ כפשוטו בשעת די אזהרה איז אויף יעדער מין בשר?

אויף דעם איז רש״י מפרש „גדי כל ולד רך במשמע ואף עגל וכבש כו׳ כל יונקים במשמע״: וויבאַלד דער פסוק דאָ רעדט וועגן קאָכן „בחלב אמו״, און דער הווה (שטייגער) צו נוצן „חלב אמו״ איז בעיקר ביים בישול פון „יונקים״ (בשעת מען וויל קאָכן דאָס פלייש פון אַ גאָר יונגער בהמה — אַ זויגלינג — בחלב, איז נאַטירלעך אַז מען זאָל זי קאָכן אין דעם מילך פון איר מוטער און ניט גיין זוכן מילך פון ערגעץ אַנדערש [26]), אַבער ניט ביים בישול פון פלייש אפילו פון אַ ולד רך וואָס האָט שוין אויפגעהערט צו זיין אַ יונק (ובמילא געפינט ער זיך שוין ניט, בכלל, צו־זאַמען מיט „אמו״) — דערפאַר זאָגט דער פסוק דעם לשון „גדי״, וואָס כל יונקים במשמע, ווייל „דיבר הכתוב בהוה״ [27].

22) ועפי״ז אפשר לתרץ (נוסף להנ״ל סעיף ה׳) מה שרש״י מפרש „אזהרה לבשר״ ולא „אזהרה לחלב״ — כי הפירוש „אזהרה לבשר״ אינו סותר ל„גדי״, מכיון ש„גדי״ כאן הוא (גם) שם המושאל. משא״כ הפירוש „אזהרה לחלב״ סותר ל„בחלב אמו״ (שה־כוונה כפשוטו היא שהאיסור לא תבשל הוא בחלב אמו דוקא — ולא ש„אמו״ בא למעט עוף).

ואף שגם הפירוש „אזהרה לבשר״ מכריח שגם „בחלב אמו״ הוא לאו דוקא — מ״מ, מכיון שלפי הפירוש „אזהרה לבשר״, ה־איסור בחלב שאינו חלב אמו אינו כאיסור מפורש בכתוב (ורק שלומדים זה מ„אזהרה לבשר״) וכנ״ל הערה 20 — אין להקשות על הלשון „בחלב אמו״, שהרי בתיבת אמו מלמדנו פרט לעוף כו׳. משא״כ באם נפרש שהכתוב מלמדנו „אזהרה לחלב״ איזה שיהי׳, ה״ז היפך פשטות הלשון „בחלב אמו״.

23) וע״ד מ״ש החינוך מצוה צב — נעתק לעיל ע׳ 143 שוה״ג להערה 5.

24) ובדוגמת הלשון „לא תבשל״ (שבו גרמז „אזהרה לבשר״ כנ״ל סעיף ד׳), שכאן קאי בעיקרו על איסור הנאה; ורק שמרמז גם על ענין הכללי ד„לא תבשל״ הכולל גם אכילה ובישול.

25) וגם לפי המבואר להלן שמ״ש כאן „גדי״ הוא לפי שדיבר הכתוב בהוה, צ״ל ש„גדי״ כאן בא גם בתור שם המושאל. כי מכיון שכוונת הכתוב היא לחדש „אזהרה לבשר״, מוכרח ש„לא תבשל גדי״ סובל גם הפירוש „לא תבשל בשר״. (ואי״ז דומה למ״ש לעיל (משפטים כא, כח) וכי יגח שור — כי שם אין סברא לחלק בין שור לשאר בהמה חי׳ ועוף. משא״כ בנדו״ד ש„לא תבשל גדי״ שבפי׳ משפטים הוא רק לגדי והכתוב כאן מחדש „אזהרה לבשר״).

26) ראה עד״ז רשב״ם משפטים כג, יט. פרישה ביו״ד סי׳ פז סק״ג.

27) שכלל זה בפי׳ הכתובים כבר הודיעו רש״י כמה פעמים: משפטים כא, כח. כב, יז, כב, ל.

28) ולכן כותב כאן עוה״פ „אף עגל וכבש״ — אף שכתבה כבר בפי׳ משפטים — כי באם הפירוש „גדי״ הוא רק „גדי עזים״, אין לומר שנקט הכתוב „גדי״ מטעם „דיבר הכתוב בהוה״ — מכיון שגם

און דעריבער איז רש"י מוסיף דאָ דעם ביאור אין ולד רך — "יונקים"[29] און באַנוגנט זיך ניט מיט "ולד רך" (ווי אין פרשת משפטים), ווייל דוקא אין "יונקים" באַשטייט די גאַנצע הסברה אויפן לשון "גדי" וואָס שטייט דאָ (אע"פ וואָס דאָ איז מען מרבה — "בשר" אַלערליי בשר), כנ"ל.

ז. עס בלייבט אַבער אַלץ ניט פאַרשטאַנדיק דער סיום הפסוק "בחלב אמו":

אין פ' משפטים, וואו די אזהרה איז בלויז אויף "גדי — ולד רך", איז פאַרשטאַנדיק וואָס דער איסור ה"בישול" (עסן) איז דוקא בחלב אמו: ווייל דער בישול פון אָ יונגן ולד אין זיין מוטערס מילך איז אַן אכזריות[30]. בעת עס קומט אַבער צום צווייטן "לא תבשל" וואו די אזהרת הכתוב איז אויף יעדן בשר — אויך אויף בשר פון אַן עלטערער בהמה, מוז מען דאָך שוין זאָגן אַז דער איסור הבישול פון אַזאָ בשר, איז אין יעדן חלב — היינט פאַרוואָס זאָגט די תורה "בחלב אמו"?

און בנוגע צו "בחלב אמו" קען מען שוין ניט פאַרענטפערן אַז דער דאָזיקער לשון איז מטעם וואָס "דיבר הכתוב בהוה"[31]: וואָלט דער לשון

בישול כל יונק (גם של עגל וכבש) הוא בחלב אמו.

29) ואף ש"גדי" כולל כל ולד רך, גם כשיצא מכלל יונק * (וכדמוכח לכאורה מגדי עזים ששלח יהודא — שלא שלח אמו עמו) — מ"מ, אומר הכתוב "יונקים" בלשון "גדי", כי "יונקים" הרי בודאי עדיין רכים הם ונקראים "גדי".

יתירה מזו אפשר לומר, ש"רך" בבעלי חיים** — לפי פירוש רש"י — הוא דוקא כל זמן שהוא יונק

[כי (א) לכאורה נראה זה במוחש. (ב) איזה קצבה וסימן אחר י"ל לדעת שרך הוא (ונפק"מ למקח וממכר). (ג) מובן וגם פשוט שרכות בשר הבע"ח תלוי' באיכות המאכלים. (ד) כעין ראי' לדבר ממש"נ לפנ"ז "רכים גו' עלות" (וישלח לג, יג)].

אלא שבפ' משפטים — אין זה נוגע לפירוש הכתוב (וכבפנים) ולכן אינו מבארו שם, משא"כ כאן.

---

*) באדר"נ נו"ב פמ"ה — הובא בתורה שלימה וירא יח, ז: רך בן שתים.

**) משא"כ בבנ"א דנאמר רכים (וישלח לג, יג) — והצעיר בהילדים (יוסף) בן שש (דוחק לומר דקאי על ילדי עבדי יעקב — שהרי לא הוזכרו כלל בכתוב). וראה ג"כ דברים (כח, נד) ועוד. וי"ל טעם החילוק בזה — כי בבע"ח התואר "רך" — הוא (בעיקרו) בנוגע לאכילה; ובבנ"א — בנוגע לחוזק וכיו"ב.

30) כמבואר לעיל ע' 149 ואילך.

31) לכאורה אפשר לומר שהכלל "דבר הכתוב בהוה" הוא דוקא כשגם בלאה"כ מוכרח הכתוב להוסיף איזו תיבה [וכמו "וכי יגח שור" (משפטים כא, כח) שבהכרח לכתוב איזו תיבה אחרי "וכי יגח", ומכיון שהנגיחה מצוי' יותר בשור לכן נאמר "וכי יגח שור"], אבל אין שייך שהכתוב יוסיף תיבה מיותרת ("אמו") בכדי לדבר ב"הוה" — אבל אינו, כי גם ב"ובשר בשדה טריפה" (שם כב, ל) מפרש רש"י "אף בבית כן אלא שדבר הכתוב בהוה" — אף שתיבת "שדה" מיותרת *.

*) ועפ"י חילוק זה מובן מה שהוצרך רש"י לפרש שם "דבר הכתוב בהוה" (אף שפירש זה כבר ג' פעמים לפנ"ז — וראה — בארוכה — לעיל ע' 130 ואילך), וגם להביא דוגמא מ"אשר לא יהי' טהור מקרה לילה" שבפרשת תצא (כג, יא) — כי מכיון שתיבת "שדה" מיותרת, הוצרך לחדש שגם בכגון זה ישנו להכלל "דבר הכתוב בהוה", וכיון שחידוש הוא — מביא הוכחה — "מצאתי לו חבר" — מ"אשר לא יהי' טהור מקרה לילה" שהתיבות "מקרה לילה" ג"כ מיותרות אלא שדבר הכתוב בהוה.

„גדי" דאָ געווען מצ"ע, אַז בלויז ביי אים איז דאָ דער איסור „לא תבשל", האָט מען געקענט זאָגן אַז דער לשון „בחלב אמו" איז ווייל דער שטייגער ביים בישול פון אַ גדי בחלב, איז חלב אמו — דיבר הכתוב בהוה; וויבאַלד אָבער אַז דער לשון גדי דאָ שטייט בלויז מחמת דעם וויטערדיקן לשון „בחלב אמו" (כנ"ל סעיף ו') — האָט דאָך ניט קיין אָרט צו תולה זיין דעם לשון „בחלב אמו" אין דעם פריערדיקן וואָרט „גדי".

דעריבער לערנט רש"י „בחלב אמו — פרט לעוף שאין לו חלב אם", אַז מיטן צוגעלייגטן וואָרט „אמו" קומט דער פסוק צו ממעט זיין בשר עוף. אָבער ביים חלב איז טאָקע קיין נפקא מינה ניטאָ און דער איסור „לא תבשל" גייט אַן אויף יעדער חלב.

ח. עס בלייבט נאָך אָבער אַלץ שווער:

א) דער סגנון והמשך הכתוב, אַז מיטן וואָרט „אמו" — אַ צוגעגעבענער צו „בחלב", מיינט דער פסוק אָפּצוטייטשן ניט וואָס פאַר אַ חלב דאָס איז — נאָר דעם מין הבשר?

ב) פאַרוואָס דייט אַן דער פסוק דעם מיעוט „פרט לעוף" דורכן וואָרט „אמו", וואָס גיט אַן אָרט לטעות אַז וויבאַלד דער וואָרט באַציט זיך צום „בחלב", מיינט ער ניט דערמיט ממעט זיין (בשר) עוף; ער האָט געדאַרפט מרמז זיין דעם מיעוט „פרט לעוף" דורך צוגעבן אַ וואָרט צו „גדי" וכיו"ב?

דערפאַר איז רש"י מוסיף „שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים", אַז מדברי סופרים איז דער בישול פון בשר עוף בחלב יע אסור.

און דערפאַר דייט אַן דער פסוק דעם מיעוט „פרט לעוף" דורכן וואָרט „אמו"[32], טאָקע צוליב דעם וואָס דאָס גיט אַן אָרט לערנען אַז ער קומט ניט ממעט זיין בשר עוף, בכדי דער־מיט צו מרמז זיין דעם איסור מדברי סופרים וועלכער איז דאָ אויך ביי עוף[33].

ט. אין פירוש רש"י זיינען דאָך פאַראַן אויך ענינים פון הלכה ווי אויך ענינים פון פנימיות התורה — איז פון די עניני הלכה[34] וואָס אין אונזער רש"י:

וועגן דעם איסור בשר עוף בחלב מדרבנן, זיינען דאָ צוויי דיעות: איין דיעה האַלט אַז רבנן האָבן גע'אסר'ט בשר עוף בחלב נאָר באכילה[35], די

---

32) וכמו שפירש רש"י לעיל (בשלח טז, כט) „אל יצא איש ממקומו — אלו אלפים אמה . . מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר".

ההכרח של רש"י לפרש שם ש„אל יצא איש ממקומו" בא גם לרמז ענין שמד"ס — ראה לקו"ש חי"ג ע' 6 שוה"ג להערה 38.

33) וע"ל דרש"י (בפירושו עה"ת) ס"ל (ע"ד דעת הרמב"ם פיהמ"ש כלים פי"ז מי"ב. סהמ"צ שרש ב') דגם „דברי סופרים" — הם מן התורה, אלא שאין זה עיקר (פשוטו) של מקרא (ועפי"ז יומתק לי' רש"י (בשלח שם) „מדברי סופרים", אף שבד"ה שלפניו כותב „חכמים"), והוא ע"ד שבכ"מ — בפרש"י עה"ת — שהפירוש ע"פ דרך הפשט אינו מתיישב כ"כ מוסיף רש"י פי' ע"ד הדרש וכו' (היינו שדרש זה ג"כ שייך לאמרו בפשוטו של מקרא, אלא שאינו עיקר הפשט שהביאו לפני זה) — כן הוא ג"כ בנוגע להלכות שבכתוב, שיש בהן שהן עיקרו של (פשוטו של) מקרא ויש — שמדברי סופרים שלמדו כן בפי' ספר התורה הזה.

וראה בכהנ"ל לקו"ש חכ"ז ע' 38 ואילך.

34) ראה ג"כ לעיל הערה 20.

35) טושו"ע יו"ד סי' פ"ז.

צווייטע דיעה האלט אז דאס איז אסור אויך בהנאה ובבישול[36].

איז לויט פירוש רש"י, אז דעם איסור בשר עוף בחלב שמדברי סופרים איז די תורה מרמז אין "לא תבשל גדי גו'" פון פרשת תשא וואס רעדט וועגן איסור הנאה, איז פאר־שטאנדיק אז — לפרש"י — איז דער דאזיקער איסור ניט נאר באכילה נאר אויך בהנאה.

אבער אין אמת'ן קומט אויס נאך מערער — אז לויט פרש"י איז בשר עוף בחלב אסור אויך בבישול:

וויבאלד אז דעם איסור בשר עוף בחלב שמדברי סופרים איז די תורה מרמז אין דעם פסוק וועלכער איז מחדש "אזהרה לבשר", הייסט עס דאך, אז אין אט־דער אזהרה זיינען פאראן צוויי ענינים: ווי ס'איז מן התורה אז מיט "בחלב אמו" איז דער פסוק מגלה אויף דער "אזהרה לבשר", אז אין דעם כלל גייט ניט אריין בשר עוף; און ווי ס'איז מדברי סופרים — אז אין דער "אזהרה לבשר" גייט אריין אויך בשר עוף (וואס דער פסוק גופא איז מרמז, אז מד"ס — איז בחלב אמו ניט ממעט בשר עוף).

איז דאך פארשטאנדיק אז כשם ווי די "אזהרה לבשר" פון אונזער פסוק גייט אויף דעם איסור "לא תבשל" אין אלגעמיין, כולל אלע דריי פרטים: אכילה, הנאה און בישול, און די תורה אסר'ט יעדן בשר (אויסער עוף) אויך בבישול — אזוי איז אויך די "אזהרה לבשר" ווי זי איז מדברי סופרים צו אסר'ן בשר עוף, אז זי איז אויף אלע דריי פרטים, און אויך בישול בשר עוף איז אסור מדברי סופרים.

י. פון די ענינים פון "יינה של תורה" אין אונזער רש"י:

די "אזהרה לבשר בחלבו" (אין פ' תשא) זאגט די תורה מיט די ווערטער "לא תבשל גדי בחלב אמו". און כאטש אז בדרך הפשט לערנט מען אז "אמו" קומט למעט בשר עוף — איז אבער וויסנדיק אז אלע ענינים שבתורה זיינען בתכלית הדיוק, מוז מען זאגן אז בפנימיות הענינים איז "גדי בחלב אמו" דער שורש און די סיבה אויף יעדן בשר בחלב, וואס דאס איז מטעם אכזריות.

און דאס וויזט אונז נאך מער זי' ווי ווייט מ'דארף זיין אויסגעהיט פון אכזריות און פון צער בעלי חיים. און דערפון קען מען אפלערנען אויף וויפל עס מוז זיין די זהירות בנוגע דעם צער פון א מענטשן, ועאכו"כ בנוגע דעם צער פון א אידן, וואס רום מען זעט דאך דא, אז מצד דעם סרך פון אכ־זריות וואס אין אכילת (והנאת) "גדי בחלב אמו" האט די תורה גע'אסר'ט ניט בלויז "גדי בחלב אמו" גופא, נאר אויך יעדער בשר בחלב — און ניט בלויז אין אכילה והנאה, נאר אויך אין בישול — בכדי צו דערווי־טערן זיך פון פעולות וואס קענען ברענגען צו אכזריות ר"ל.

און מאידך גיסא גיט עס א באגריף ווי ווייט ס'איז די טייערקייט פון אהבת הבריות בכלל, און פון אהבת ישראל — בנים אתם לה' אלקיכם[37] — על אחת כמה וכמה.

(משיחת ש"פ תשא תשכ"ח)

---

36) ב"ח שם.

37) נוסף על המבואר לעיל ע' 151.
38) ראה יד, א.